

Åtalsanmälan enligt etikprövningslagen

Överklagandenämndens beslut

Överklagandenämnden för etikprövning anmäler med stöd av 35 § tredje stycket lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) ärendet till Åklagarmyndigheten.

Bakgrund

Överklagandenämnden mottog den 12 maj 2021 en anmälan om tillsyn från Stockholms universitet om forskning som bedrivits utan tillstånd, avseende docent [REDACTED]. Anmälan består dels av misstankar om att [REDACTED] behandlat känsliga personuppgifter och uppgifter om lagöverträdelser utan erforderligt etikprövningstillstånd, dels uppgifter om pågående forskning om hedersrelaterat våld och oskuldskontroller och könsstympning av flickor. Därtill omfattar anmälan en opublicerad bok.

Överklagandenämnden har berett [REDACTED] tillfälle att yttra sig över de uppgifter som framkommer av anmälan. [REDACTED] har i huvudsak anfört följande. Tillsammans med två kollegor bedrev hon ett forskningsprojekt 2013–2015 om hedersrelaterat våld. Projektet resulterade inte i någon rapport eller avhandling. Hon har efter projektets avslut skrivit artiklar om bl.a. hedersrelaterat våld. Dessa är dock att betrakta som populärvetenskapliga och skrivna med ett journalistiskt syfte. Den opublicerade boken behandlar ämnet hedersrelaterat våld och är att betrakta som facklitteratur och inte forskning.

Nämnden har vidare mottagit kopior av två skrifter med begäran om att få ta del av förundersökningsmaterial. Materialet har enligt universitetet hanterats i strid med etikprövningslagen. Föredraganden i nämnden har den 8 december 2021 besökt universitetet för att på plats ta del av befintligt material i ärendet.

Gällande rätt

Överklagandenämnden för etikprövning har ansvar för tillsyn över att etikprövningslagen efterlevs (34 §). Nämnden är skyldig att göra en åtalsanmälan om det finns skäligen misstanke om straffbelagd överträdelse av etikprövningslagen (35 § tredje stycket).

I 2 § definieras forskning som ett vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund.

Denna lag ska enligt 3 § tillämpas på forskning som innefattar behandling av 1. Personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Västra Järnvägsgatan 3

Telefon

08-546 77 610 vx

E-post

kansli@onep.se

Webbplats

www.onep.se

personuppgifter), eller 2. Personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden.

Forskning som omfattas av lagen får bara utföras om den har godkänts vid en etikprövning. Ett godkännande får förenas med villkor (6 §).

Skäl för beslutet

Människors välfärd ska ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov.

Forskningspersonerna behöver skyddas från risker att skadas fysiskt, psykiskt eller integritetsmässigt. Ett sådant skydd är också viktigt för forskningens anseende. Dessa olika skyddsaspekter beaktas på ett ändamålsenligt sätt genom att etikprövning på förhand sker av forskning som kan antas innebära sådana risker.

För att en studie ska betraktas som forskning enligt etikprövningslagen har Överklagandenämnden ställt upp ett antal kriterier. Det ska finnas en forskningsavsikt, en vetenskaplig frågeställning, förfarandet ska vara utfört med en vetenskaplig metod och studien ska ha letts av någon med adekvat kompetens. En ytterligare indikation på att en studie är att betrakta som forskning är om resultatet av studien har offentliggjorts.

Av utredningen framkommer att det projekt som genomfördes 2013–2015 om hedersrelaterat våld är att betrakta som forskning enligt etikprövningslagen. Material i form av förundersökningsmaterial inhämtades till projektet, dvs. sådant material som omfattas av 3 § etikprövningslagen. En artikel publicerades 2017 i Juridisk Finsk Tidskrift och därefter har artiklar om bl.a. hedersrelaterat våld publicerats efterhand, med uppdateringar av nyttillkommet material.

Mot bakgrund av det ovan beskrivna finner Överklagandenämnden att forskning har bedrivits utan erforderligt etikprövningstillstånd. Överklagandenämnden har därför enligt 35 § en skyldighet att anmäla ärendet till åtal.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Carina Gunnarsson, Yvonne Lundberg Giwercman, Kjell Asplund, Ingemar Engström, Ann Wennerberg och Lena Näslund. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Gert Helgesson, Christina Eintrei, Johan Fritzell och Birgitta Hübinette samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristerna Amelie Metz och Johanna Sjöcrona (föredragande) deltagit.

På Överklagandenämndens vägnar

Carina Gunnarsson
Ordförande

Sändlista:

Åklagarmyndigheten, Åklagarområde Stockholm.

[REDACTED]

Handläggare för ärendet vid Stockholms universitet, [REDACTED]